

Report z diskusie: Európa na ceste k radikalizmu?

Dňa 21. 4. sa v príjemnom prostredí Goetheho inštitútu konala diskusia zameraná na problematiku vzráhajúcich sa radikálnych a extrémistických hnutí a politických strán v Európe. Pozvanie do diskusie prijali **Petra Vejvodová** a **Radovan Geist**. Moderoval Martin Vereš (Ad hoc). Diskusia sa konala v spolupráci s Centrom pre európske a severoatlantické vzťahy a s podporou Open Society Foundations. Petra Vejvodová v súčasnosti pôsobí ako odborná asistentka na Masarykovej univerzite v Brne, kde sa venuje výskumu politického extrémizmu a radikalizmu. Radovan Geist je spoluzakladateľom a šéfredaktorom portálu euractiv.sk a, okrem toho sa venuje výskumnej a lektorskej činnosti na Univerzite Komenského v Bratislave.

Príčiny vzráhania sa radikálnych hnutí v Európe

Vejvodová na začiatku priblížila rozdiel medzi extrémizmom a radikalizmom. Z politologického hľadiska je extrémizmus protisystémová ideológia, zameraná proti demokracii. Definícia extrémizmu však závisí aj od kontextu v ktorom sa nachádzame. V období komunizmu boli za extrémistické hnutie považovaní napríklad liberáli. Radikalizmus možno vnímať skôr v kontexte názoru na súčasnú situáciu. Radikáli sa nesnažia odstrániť demokratický systém ako taký, ale poukazujú na prvky liberálnej demokracie, ktoré považujú za jej slabé miesta. **Radikalizmus môžeme vnímať ešte v rámci ústavnosti, aj keď na hrane, ale extrémizmus sa už nachádza za jej hranicou.** Vejvodová okrem toho poznamenala, že za formovaním a nárastom podpory radikálnych hnutí vidí najmä zvýšenú vlnu euroskepticizmu.

„V dobe, keď tu bol komunistický režim, sa za extrémizmus považovali liberálni demokrati.“ (P. Vejvodová)

Geist súhlasil s nastolenou definíciou radikalizmu a extrémizmu a doplnil, že **radikálne strany sú skôr anti-mainstreamové a extrémistické strany sú antidemokratické.** Vlnu euroskepticizmu vníma Geist ako súčasť hlbšej krízy, ktorá vznikla poklesom podpory Európskej únie nielen medzi verejnosťou, ale aj medzi politickými elitami. Za jeden z faktorov vplývajúcich na pokles podpory EÚ môžeme považovať tzv. „krízu demokratického kapitalizmu“, vyvolanú finančnou krízou a zmenami v povahe štátov. Jedným z prejavov krízy je i nízka participácia vo voľbách, a to nielen do Európskeho parlamentu, ale i vo voľbách do národných parlamentov.

Čo chcú radikálne a extrémistické hnutia?

Vejvodová zdôraznila, že radikálne politické strany chcú najmä hlbšie zmeny v režime. Národný front alebo Švédski demokrati napríklad hlásia, že to, čo je dnes vo Francúzsku alebo Švédsku, nie je demokracia, ale jej napodobenina, a **snažia sa preto podporovať prvky priamej demokracie.**

Geist pripomenul aj ciele týchto hnutí, ktoré sú v rozpore s ľudskými právami. Tieto hnutia označujú určitú skupinu obyvateľstva za problém, a nie je prekvapivé, že **sú za zavedenie zákonov, ktoré by zdiskriminovali tieto skupiny.**

Dajú sa tieto hnutia rozdeliť na pravicové a ľavicové?

Geist označila delenie za mierne problematické, nakoľko vychádza vždy z daného kontextu. **Tieto strany a hnutia slúžia najmä ako opozitum k mainstreamu,** ktorý v očiach voličov prepadol, pretože nedokázal dodržať svoje sľuby. Ak sa k tomu pridá ešte aj charizmatiký líder, ako napríklad v prípade gréckej Syrizi, majú tieto strany šancu na úspech.

„Úspech Syrizi možno pričítať samotnému prepadu politického mainstreamu, prepadu Zlatého úsvitu, ale aj efektívnemu zjednoteniu koalície.“ (R. Geist)

Vejvodová tiež vyjadrila názor, že to, **čo sa v súčasnosti deje v Európe, je výsledkom snahy nájsť alternatívu k stranám, ktoré sklamali voličov.** Trend posledných rokov je i nárast populistických strán, ktoré nemožno zaradiť na politickom spektre nikam. Ako príklad uviedla českú stranu ANO.

Čo znamená nárast podpory radikálnych a extrémistických strán pre štát?

Vejvodová to vníma ako výzvu pre stabilitu štátov. Klasické strany sú už prežitkom, no otázne je, ako sa k tomu postavia elity. **Dôležité je zefektívniť aj sieť aktérov, ktorí sa venujú prevencii radikalizmu a extrémizmu.** Politici na Slovensku i v Čechách by mali aktívne vystupovať proti takýmto názorom, ako je tomu napríklad v západných krajinách.

Podľa Geista sú nárast podpory takýchto hnutí a destabilizácia štátu dva prejavy tej istej krízy. Štandardné politické strany nefungujú tak, ako majú, **z mainstreamových politických strán sa stali len stroje na získavanie hlasov.** Neartikuluju predstavu dobrej spoločnosti tak, ako by mali. Dnes sme v situácii, kedy v politike dokážu uspieť buď technokrati, ktorí predstavu dobrej spoločnosti a cestu k nej nerozlišujú, alebo „populistický exoti“ – niektorí nebezpeční a niektorí smiešni. Geist zároveň poznamenal, že na Slovensku máme zastúpenie z oboch druhov.

Mainstream vs radikálne hnutia

Vejvodová vysvetlila, že **preberanie rétoriky radikálnych strán mainstreamovými stranami radikálov oslabuje**. Zároveň však dodáva, že by mainstreamové politické strany nemali preberať tieto témy, pretože ich tým legitimizujú.

Geist doplnil, že neexistuje jedno univerzálne riešenie. Jednou vecou je preberať témy a inou preberať riešenia. **Politický mainstream by mal ponúknuť seriózne riešenie týchto problémov.**

Môže byť popularita týchto hnutí dlhodobá?

Podľa Geista bude časť mainstreamových politických strán ochotná akceptovať diskurz radikálnych a extrémistických strán, aby získala dlhodobejšiu legitimitu vo voľbách. **Podľa Geista ide o dlhodobý fenomén.**

Vejvodová však upozornila na to, že nie je najlepším riešením čakať, kým zmiznú problémy, na ktoré radikáli a extrémisti poukazujú. **Politikom odporučila aktívne vystupovať a obhajovať demokratické hodnoty** a európsku integráciu, pretože občania necítia európsku identitu.

Hostia diskusie sa zhodli na tom, že síce vzostup radikálnych strán a hnutí v Európe je hrozba, situácia však nie je natoľko vážna aby bola beznádejná. Vzostup týchto strán v súčasnosti má viacero dôvodov medzi ktoré patria napríklad celková zmena v spoločnosti alebo ideologický odklon tradičných politických strán.

Podujatie sa uskutočnilo s podporou Open Society Foundations